

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
(23 квітня 2021 року)

ОДЕСА
2021

УДК 343.98:343.95
A43

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

A43 **Актуальні** аспекти криміналістичного та психологічного
забезпечення правоохоронної діяльності, м. Одеса, 23 квітня
2021 р. Одеса: ОДУВС, 2021. 269 с.
УДК 343.98:343.95

© ОДУВС, 2021

*Прутіян Х. О.,
курсант ОДУВС*

*Науковий керівник:
Прудка Л. М.,
доцент кафедри криміналістики та психології ОДУВС,
кандидат психологічних наук*

МОТИВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРІЙНИМИ ВБИВЦЯМИ

З початком виявлення перших серійних вбивств постало питання їх дослідження, зокрема однієї з факультативних ознак суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень – мотиву їх вчинення. Серійне вбивство – це особлива категорія кримінальних правопорушень, мотиви яких не є традиційними, очевидними та логічними, що й сформувало думку про їх «невмотивованість». Але будь-яка людська поведінка зумовлюється сформованою у кожного індивідуальною системою ціннісних координат, тому вона завжди буде вмотивованою. Слід зазначити, що навіть у психічно хворих, які здійснювали дані кримінальні правопорушення, були для цього «свої» причини. В зв'язку з чим й виникла необхідність дослідження особистості «серійного вбивці» та можливих мотивів вчинення ним даних кримінальних правопорушень. Адже, це допоможе знайти відповіді й на інші питання. Як з'являються серійні вбивці? Чому вони відчувають насолоду, завдаючи біль іншим ? Чому у них з'являється бажання позбавляти людей життя ? Чим спричинений вибір конкретних жертв ?

Серійний убивця – за сучасною класифікацією, особа, яка під час кожного епізоду скоїла три і більше окремих події (напад, вбивство) без очевидних на те мотивів. Більшість з них мають антисоціальні розлади, ставляться з байдужістю до страждань інших людей і з презирством до суспільних норм моралі. Дуже часто в серійних вбивствах також присутній елемент сексуального злочину. Категорія серійних вбивств характеризується непередбачуваністю та нелогічністю, що зумовлює підвищену складність їх розслідування. Адже необхідно зрозуміти особливості, спосіб, періодичність та мотив вчинення таких діянь, щоб попередити появу наступних жертв. Для серійних убивств характерний свій ритуал, що постає як

схема послідовних дій; це процес, що починається з того моменту, коли він уперше задумується про вбивство, та закінчується емоційними переживаннями, що супроводжують злочинця вже після реалізації задуманого, практично до початку вчинення наступного злочину [1, с. 20].

Зазвичай особи, які вчиняють серійні вбивства мають вроджені психічні захворювання або набуті психічні розлади. Більшість таких осіб знаходяться під наглядом медичних закладів та правоохоронних органів. Існує неправдиве припущення, що психічно хворі особи здатні вчиняти будь-які насильницькі дії щодо інших осіб. Але лише незначна частина даної категорії осіб здатна причиняти біль, тим паче зважитись на вбивство людини. Позбавлення життя іншої людини має серйозні психологічні наслідки для особи, яка скоїла його. Скоєння вбивств передбачає деформацію всієї структури особистості [2, с. 315].

Антонян Ю. М. запропонував віднести до сексуальних вбивств випадки протиправного позбавлення життя, які пов'язані з сексуальними переживаннями, потягами та мотивами. Такі насильницькі злочини можуть і не супроводжуватися власне сексуальними діями, наприклад зґвалтуванням, але за своїм внутрішнім і суб'єктивним змістом обумовлюються сексуальним життям винного, його відносинами з представниками протилежної статі [3, с. 11].

У випадках визнання вбивць неадекватними, до них не застосовуються методи карального характеру, адже неможливе досягнення їх головної мети – усвідомлення вини, переусвідомлення поглядів та виправлення. Згідно із ст. 509 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані залучити експерта для проведення психіатричної експертизи при наявності згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання. Згідно з ч. 2 ст. 513 Кримінального процесуального кодексу України, визнавши доведеним, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності суд постановляє ухвалу про застосування примусових заходів медичного характеру. Більшість рядових правопорушень, які зумовлені звичайними життєвими обставинами, можливо передбачити та попередити. Так «звичними» мотивами вважають: користь, помсту, ревності тощо. Попри те, що серійні вбивці носять маску «нормальності» - звичайного громадянина,

зразкового працівника та сім'янина, тобто мають такий життєвий шлях та проблеми як і більшість людей, ряд перерахованих причин їх не цікавить. Адже їх мислення є ширшим та неординарним. Будь-якій дії людини сприяє спонукання, яке у разі вчинення правопорушення проявляється у вигляді мотивації. Основою мотивації серійних убивць є комбінація різних психологічних та сексуальних чинників, що спричиненні почуттям неповноцінності та неадекватності. Більшість із них зазнавали моральні або насильницькі приниження у свою адресу, які намагаються компенсувати шляхом заподіяння білю іншим особам.

Серед теоретичних класифікацій серійних вбивць найбільш відома і визнана класифікація за спрямованістю мотивації серійних вбивць [1, с. 202], що включає :

1) вбивць-візіонерів – здійснюють вбивства під впливом ілюзій і галюцинацій;

2) вбивць-місіонерів – здійснюють вбивства людей з групи ризику (повій, наркоманів, гомосексуалістів), а також за расовими або національними ознаками, позбавляючи, на їхню думку, суспільство від «бруду»;

3) вбивць-гедоністів – здійснюють вбивства заради отримання різного роду задовольень – від сексуального до садистського, від тортур до людоджерства. У представників цієї групи форма «соціопат» переважно характеризується егоцентричністю, яка виражається у визнанні нормальності задоволення своїх потреб, навіть якщо при цьому необхідно позбавити людину життя ;

4) вбивць-мисливців (владолубов) – вбивають для відчуття своєї переваги над безпорадною жертвою, тим самим прагнуть компенсувати своє відчуття нікчемності й марності.

Основне призначення практико-прикладної класифікації серійних вбивць визначається адаптацією теоретичних знань у реальній дійсності. Так, приклади вище перерахованих мотивів можна розгледіти у поведінці найвідоміших серійних убивць :

Андрій Романович Чикатило – один з найвідоміших радянських вбивць.

Здійснив понад 65 вбивств, але зізнався лише у 55 вбивствах (21 хлопчика у віці від 7 до 16 років, 14 дівчаток у віці від 9 до 17 років та 17 жінок). З інтерв'ю можна виділити наступні фрази, в яких описуються життєві обставини, що могли стати поштовхом до здійснення злочинної діяльності у майбутньому: «Мені говорили, що

я запрограмований уже, така доля моя була. Мені лікарі ще казали, що я звихнувся ще з дитинства», «Виховувався однією матір'ю, яка мала скрутне матеріальне становище», «...під час воєнних дій бачив трупи. У післявоєнні роки голоду у моїй місцевості були випадки канібалізму», «Мати весь час мені казала не виходити нікуди зі двору, тому що мене можуть з'їсти», «Виховували так, що секс – це шкідливо, що тільки потрібно працювати, будувати комунізм ... а все особисте не потрібне. А я відчуваю, що воно мені потрібно, на мозок давить і давить», «Я хотів одружитися з нею, але не міг вступити в статевий акт через фізичні проблеми. Через це чоловіки насміхалися наді мною, називали «баба»», «Але вона не насміхалася наді мною. Я плакав в ночі у подушку і вона плакала». Зі слів психіатра: «Чикатило казав, що для нього сама статева приналежність об'єкта була незначною, для нього були значними ті дії, та влада, яку він отримував, маніпулюючи зі своїм об'єктом, стаття якого не мала значення». Чикатило належить до категорії вбивць-гедоністів [4, с. 163].

Роберт Ендрю Берделла – американський серійний вбивця. Позбавив життя понад 6 людей чоловічої статі. Першою жертвою став його коханець, якого він запросив до себе і нагодував транквілізаторами до втрати свідомості. Опісля декілька разів його згвалтував неприроднім шляхом. Наступного ранку пішов на роботу, а повернувшись додому, продовжив гвалтувати коханця, в результаті чого той помер. Берделла повісив труп вверх ногами, щоб розтяти, але це його збудило, він взяв фотоапарат і зробив ряд фотографій. Опісля розтяв тіло кухонним ножом та бензопилою. Частини тіла він завернув в декілька шарів паперу, упакував у мішки та наступного дня викинув на смітник. Це його мотивувало на вчинення наступних злочинів схожим чином. Берделла належить до категорії вбивць-мисливців [4, с. 171].

Сергій Васильович Ряховський – радянський та російський серійний вбивця. Здійснив 18 доведених вбивств (більшість жертв були літніми жінками, 5 чоловіків та 2 підлітки). Вперше був заарештований за напади на літніх жінок з метою згвалтування через «непереборне бажання інтимної близькості з жінкою». Під час ув'язнення пройшов процедуру «опущення» та прийшов до висновку, що жертв не можна залишати живими, а убивати в першу чергу необхідно гомосексуалістів. Ряховський вважав, що повинен «боротися з повіями та гомосексуалістами шляхом їх убивства і

наступної реінкарнації». Після смерті він наносив мертвим тілам пошкодження і в його діях спостерігалось нарощення жорстокості протягом серії вбивств. Улюбленими методами вбивств у Ряховського були нанесення колото-різаних ран або удушення голими руками. Очевидно, що Ряховський належить до ряду вбивць-місіонерів [4, с. 185].

Девід Берковіц – американський серійний вбивця. Вбив 6 жінок. Коли Берковіц залишився без сім'ї та з часом почав страждати від дивних фантазій та параноїдальних марень, які стали причиною його першої спроби вбивства. У переддень Різдва під впливом уявних демонів він напав з ножом на двох жінок, які однак, залишилися живими. З часом Берковіц почав вважати виття собак повідомленням від демонів, які ніби наказували йому йти вбивати жінок. Слідчі піддавали сумніву цю теорію, вважаючи причиною вбивств невпевненість у стосунках з жінками та збочене почуття насолоди, яке він отримував від вбивств. Вищевказані особливості мотиву вчинення вбивств вказують на приналежність Берковіца до вбивць-візіонерів [4, с. 190].

На основі викладеного можна стверджувати, що серійні вбивства – це особливий вид кримінальних правопорушень проти життя особи, які потребує ґрунтованого дослідження. Без єдиного підходу до розуміння сутності цього явища з погляду теорії та практики неможлива правильна кваліфікація вчинених діянь і належна організація розслідування злочинів, які містять ознаки серійності. Так, за найпоширенішою теоретично-практичною класифікацією серійних вбивць поділяють на візіонерів, місіонерів, гедоністів та мисливців.

СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Лавров Н. Н. Маньяки: охотники на людей / Н. Н. Лавров./ Ростов н/Д: Феникс, 2008. 252 с.
2. Попович О. В. Соціально-психологічна характеристика особистості злочинця / О. В. Попович // Часопис Київського університету права. К., С. 313–317.
3. Антонян Ю. М. Причины преступного поведения , М., 1992, 207 с.
4. Шехтер Х., Эверит Д. Энциклопедия серийных убийств: КРОНН-ПРЕСС, М., 1998. 352 с.

Кісіль З. Р.

ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ..... 137

Кішик Д.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ЯК ОСНОВА КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПОЛІЦЕЙСЬКОГО..... 141

Колосович О. С.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДЕФОРМАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ..... 145

Матієнко Т. В.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ СУДДІВ НА РІЗНИХ
ЕТАПАХ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ..... 148

Мельниченко М.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ..... 153

Надельнюк З. Р.

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОЛІЦІЇ В
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ
АСПЕКТИ..... 157

Остропілова Г. С.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДЕФОРМАЦІЇ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ..... 161

Пасько О. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ
ГНОСЕОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СЛІДЧОГО ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 165

Прудка Л. М.

ПРОФЕСІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ
ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ
МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОПЕРАТИВНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ..... 168

Прутіян Х. О.

МОТИВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
СЕРІЙНИМИ ВБИВЦЯМИ..... 172

Ребрик О. О.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ПОСТРАЖДАЛИХ
ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ..... 177

Савайда О. І., Надурак В. В.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ БАР'ЄР В
ПІДГОТОВЦІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ..... 181